

RUHBANLIK

-Süryani Kadim Kilise Hiyerarşisi-

Cüneyt YEŞİL

Eskiyei Yayınları: 232

RUHBANLIK

-Süryani Kadim Kilise Hiyerarşisi-

Cüneyt YEŞİL

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör

Doç. Dr. M. Hadi Tezokur

Kapak Resmi

Menbiçli Mor Filuksinus

(Kaynak: <https://www.alepposuryoye.org/>)

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

NY MATBAACILIK YAYINCILIK

Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Mayıs 2024

ISBN: 978-625-6781-44-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1

Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

RUHBANLIK

-Süryani Kadim Kilise Hiyerarşisi-

Cüneyt YEŞİL

Ankara 2024

Dr. Cüneyt YEŞİL

1974 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlkokulu Erimli Köyü İlkokulu'nda, orta ve lise eğitimini Diyarbakır İmam-Hatip Lisesinde tamamladı. Lisans eğitimini Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, yüksek lisansını Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalında, doktorasını Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalında tamamladı.

ÖNSÖZ

Hristiyanlığı ilk kabul eden halklardan olan Süryaniler, günümüzde ülkemizde ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Süryani Kadim Ortodoks Kilisesi, Hristiyan kiliseleri içinde yaşayan en eski bağımsız kiliselerden biridir. Diğer kiliselerde olduğu gibi Süryani Kadim Kilisesi'nde de ruhanlık ve onun oluşturduğu hiyerarşik düzen önemli bir yer tutar.

Yüksek lisans dönemimde Süryani Kadim Kilisesi'ni çalışmanın verdiği bıkımim vardı. Ancak Süryani Kadim Kilisesi'nde ruhanlık konusu doktora tez olarak çalışmamda değerli hocam Prof. Dr. Canan Seyfeli'nin katkı ve teşvikleri büyük olmuştur.

Bu çalışmada Süryani Kadim Kilisesi'nde ruhan sınıfının oluşturduğu hiyerarşik düzen konu olarak belirlenmiştir. Çalışma, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Ruhbanlık konusu, doğrudan inançla ilgilidir. Dolayısıyla çalışmada inanılanı yazmak hedeflenmiştir. Ruhbanlık aynı zamanda bir sakramenttir. Sakramentlerin ayin olmaları, onların gözlemlenebilir olmalarını sağlamaktadır. İnanılanı ortaya çıkarmak hedeflendiğinden gözlem ve görüşmelerle çalışma desteklenmiştir. Bunun için din görevlileri ile yapılan mülakatlar çalışmada temel kaynak gösterilmiştir.

Doktora boyunca bana yol gösteren ve üzerimde büyük emeği olan danışman hocam Sayın Doç. Dr. M. Hadi Tezokur'a, çalışmanın ortaya çıkmasında büyük desteği olan, okuma ve eleştirileriyle, rehberliğinin yanında akademik yol göstericiliğiyle her konuda zihinsel dünyamı genişleten ve rahatlatan kıymetli hocam Prof. Dr. Canan Seyfeli'ye teşekkürü borç bilirim. Ayrıca tez izleme komitesinde bulunan Prof. Dr. Metin Bozan hocama, çalışma boyunca verdiği destek ve bilgilerden dolayı değerli dos-

tum, Süryaniler konusunda uzman olan eğitimci yazar Sayın Mehmet Şimşek'e, kaynak temininde yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Hayrettin Kızıl'a, verdiği güncel bilgilerden dolayı Adıyaman Metropoliti Sayın Gregorius Melki Ürek ve metropolitlik sekreteri David Ün'e, Mardin Kırklar Kilisesi Horepiskoposu Sayın Gabriyel Akyüz'e, Doç. Dr. İsmet Tunça'a, Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Mekin Meçin'e, ve İsveç'ten Jan Beth Sevoce'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca doktora birlikte başlayıp aynı süreçleri ve heyecanı paylaştığım değerli arkadaşlarım Dr. Sevinç Aksin, Dr. Yasin Öner ve Emine Bilge'ye, şimdiye kadarki eğitim ve tecrübelerimle ortaya çıkan çalışmama dolaylı veya doğrudan katkı sunan tüm hocalarıma, dost ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Son olarak doktora çalışması boyunca sabırla destek olan sevgili aileme teşekkür ederim.

Cüneyt YEŞİL
Diyarbakır, Nisan 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
KISALTMALAR	11
ŞEKİLLER TABLOSU	13
GİRİŞ	15
1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE SINIRLARI	15
2. ÇALIŞMANIN AMACI VE METODU	19
3. ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI	22
4. SÜRYANİLER VE SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ	27
4.1. Süryani (Suroyo) Kavramı	28
4.2. Süryanilerin Kısa Tarihi	32
4.3. Hıristiyanlığın Süryanilerin Yaşadığı Bölgede Yayılışı	38
4.4. Süryani Kiliseleri	44
4.4.1. Kadıköy Konsilini Reddeden Süryani Kiliseleri	50
4.4.1.1. Antakya Süryani Kadim Ortodoks Kilisesi	51
4.4.1.2. Nesturiler (Doğu Asur Kilisesi)	51
4.4.2. Kadıköy Konsilini Tanıyan Süryani Kiliseleri	54
4.4.2.1. Marunî Kilisesi	56
4.4.2.2. Keldani Katolik Kilisesi	58
4.4.2.3. Süryani Katolik Kilisesi	62
4.4.2.4. Süryani Melkit Kilisesi	64
4.4.2.5. Süryani Malankara Katolik Kilisesi	64
4.4.2.6. Süryani Mor Tuma Kilisesi (Hindistan'daki Reforme Edilmiş Süryani Kilisesi)	65
4.4.3. Süryani Protestan Kilisesi	65
BİRİNCİ BÖLÜM	
HİRİSTİYANLIKTA RUHBANLIK FİKRİNİN OLUŞUMU VE GELİŞİMİ 67	
1.1. KAVRAM OLARAK RUHBANLIK	68
1.2. RUHBANLIKLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	69
1.3. KUTSAL KİTAP'TA RUHBANLIK	81
1.3.1. Eski Ahit'te Ruhbanlık	83

1.3.2. Yeni Ahit'te Ruhbanlık-----	87
1.3.2.1. Sinoptik İncillerde Ruhbanlık-----	88
1.3.2.2. Yuhanna'da Ruhbanlık -----	92
1.3.2.3. Elçilerin İşleri'nde Ruhbanlık-----	93
1.3.2.4. Pavlus'un Mektuplarında Ruhbanlık-----	95
1.3.2.5. Diğer Mektuplarında Ruhbanlık -----	101
1.4. MISIR'DA RUHBANLIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI VE İLK HİRİSTİYAN MÜNZEVİLER-----	105
1.4.1. Aziz Paulus (250-363) -----	108
1.4.2. Aziz Antonius (251-356) -----	109
1.4.3. Aziz Pachomius (292-348)-----	111
1.4.4. Abba Amoun (Amoun of Nitria 295?-353?)-----	127
1.4.5. Abba Macarius (Macarius of Egypt 300-390)-----	128
1.4.6. Lycopolisli John (305-394)-----	129
1.4.7. Abba John the Little (John the Dwarf, 339-409)-----	130
1.4.8. Mısırlı Diğer Hermitler-----	131

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE RUHBANLIĞIN OLUŞUMU -----	133
2.1. SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE RUHBANLIĞIN ÖNCÜLERİ--	136
2.1.1. Münzeviler -----	137
2.1.1.1. Sütuncu Aziz Simeon (Şam'un)-----	138
2.1.1.2. Mor Evgin (Mor Eugenius) -----	145
2.1.1.3. Mor Mara-----	151
2.1.2. İdareciler-----	151
2.1.2.1. Antakyalı İgnatius (İğnatius Nuroño) -----	152
2.1.2.2. Afrahat (Aprahat)-----	158
2.1.3. Her İkisinden Olanlar -----	164
2.1.3.1. Mor Efrem (Mār 'Aḫrēm Sūryāyā)-----	165
2.1.3.2. Urfalı Rabbula -----	171
2.1.3.3. Suruçlu Mor Yakup-----	177
2.1.3.4. Mor Barsavmo-----	180
2.1.3.5. Mor Yakub Baraday (Yakup Burd'ono) -----	181
2.1.3.6. Efesli Yuhanna (John of Ephesus)-----	185
2.1.3.7. Urfalı Mor Yakup (Yakup Urhoyo)-----	194
2.1.4. Diğer Süryani Ruhbanlar -----	197
2.1.4.1. Nusaybinli Rahibe Tomais-----	199

2.1.4.2. Humus Episkoposu Basilius -----	199
2.1.4.3. Amidli İshak -----	200
2.1.4.4. Münzevi Grigorius -----	200
2.1.4.5. Menbiçli Mor Filüksinos-----	200
2.1.4.6. Diyarbakır Metropoliti Mara-----	201
2.1.4.7. Antakyalı Aziz Mor Severius-----	201
2.1.4.8. Patrik III. Petrus -----	202
2.1.4.9. Tello (Viranşehir) Metropoliti Pavlus-----	202
2.1.4.10. Amid Metropoliti Kiryakos -----	202
2.1.4.11. Arapların Metropoliti Mor Gevargis -----	203
2.1.4.12. Zukanin (Zuqnin) Manastırı Rahibi-----	203
2.1.4.13. Patrik Mor Kuryakos-----	203
2.1.4.14. Muş Bar Kifo-----	204
2.1.4.15. Said Bar Sabuni -----	204
2.1.4.16. Dionosius Bar Salibi -----	205
2.1.4.17. Mor Mikael Rabo -----	205
2.1.4.18. Mor Gregorius Ebulfaraç Barebroyo -----	206
2.2. SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE MANASTIR YAŞAMININ OLUŞUMU -----	206

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE MANASTIR YAŞAMI -----	215
3.1. SÜRYANİ KADİM KİLİSE VE MANASTIRLARI: FİZİKİ YAPI---	216
3.2. SÜRYANİ KADİM MANASTIRLARI: RUHSAL YAPI -----	225
3.2.1. Dünyevi Varlığını İnkâr Etme-----	225
3.2.2. Nefsine Hoş Gelen Her Şeyi İnkâr Etme-----	226
3.2.3. Yalnızlık ve Sosyal Hayattan Uzaklaşma-----	226
3.3. SÜRYANİ KADİM MANASTIRLARINDA YAŞAM-----	230
3.3.1. İbadet -----	232
3.3.2. Yemek -----	234
3.3.3. Konaklama Yerleri -----	235
3.3.4. Eğitim-----	235
3.3.5. Disiplin -----	240
3.3.6. Ruhbanların Kıyafeti -----	240
3.3.7. Günlük Çalışma ve Kazanç-----	242
3.3.8. Ruhbanların Cenaze ve Defin İşlemleri -----	245
3.4. MANASTIRLARDA YÖNETİM VE HALKLA İLİŞKİLER -----	247

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSE HİYERARŞİSİNDE RUHBANLIK -----	251
4.1. ŞEMMASLIK (DİYAKOZLUK, MŞAMŞONO)-----	259
4.1.1. Mzamrono (Mürennim, Seslendirici) -----	262
4.1.2. Koruyo (Okuyucu) -----	263
4.1.3. Hufadyakna (Mürettip, Yardiyakoslar)-----	264
4.1.4. Mşamşono Evângeloyo (İncili Şemmas) Diyakos -----	266
4.1.5. Arhedyakno- Rişmşamşone (Diyakosların Başkanı) -----	267
4.2. PAPAZLIK-----	269
4.2.1. Dâyroyo (Papazlık, Keşiş, Ebuna)-----	272
4.2.2. Küroyo, (Horepiskopos, Başpapaz)-----	273
4.3. PİSKOPOSLUK-----	274
4.3.1. Episkopos -----	275
4.3.2. Hasyo-Riş Köhne (Metropolit) -----	275
4.3.2.1. Metropolitlik Seçimi-----	282
4.3.2.2. Türkiye’de Bulunan Metropolitlik Bölgeleri -----	284
4.3.2.3. Süryani Kadim Kilisesi’nin Yurtdışında Bulunan Metropolitlik Veya Patrik Vekillikleri: -----	289
4.3.3. Mafiryano (Mafiryano, Catliklik)-----	295
4.3.4. Fatıryarko (Patrik) -----	300
4.3.4.1. Patriğin Görevleri -----	302
4.3.4.2. Patrik Seçimi -----	305
4.4. SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ’NDE KADIN RUHBANLAR -----	318
4.4.1. Mzamronito (Mzamronyoṭo, Mürennim Kızlar, Seslendirici Kızlar)-----	318
4.4.2. Mşamşonitö (Mşamşoniṭo, Kız Diyakoslar)-----	319
4.4.3. Dâroyto (Dayroyoṭo, Rahibe)-----	319
4.4.4. Rişath Deyroyotho (Rişat Dayro, Başrahibe)-----	320
4.4.5. Kaşişto (Qaşişoṭo, Ehliyetli Kadın)-----	321
SONUÇ -----	323
KAYNAKÇA -----	331

KISALTMALAR

bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Chap.	: Chapter
çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör (ler)
GEDSH	: Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage
Haz	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
mad.	: Madde
No.	: Numara
öl.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa sayıları
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu Yayınları
yak.	: Yaklaşık
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1: Pachomius'un Kurduğu Manastırlar-----	120
Şekil 2: Pachomian Manastır Sistemi Şeması-----	121
Şekil 3: Hatay Aziz Simeon Manastır sütunu genel görünümü -----	145
Şekil 4: Mor Evgin Manastırı-----	148
Şekil 5: Turabdin bölgesi-----	150
Şekil 6: Deyrülzafaran Manastırı <i>Beth Kadişesi</i> 'nden bir görünüm----	220
Şekil 7: Mor Yakup Manastırı İnziva Sütunu-----	221
Şekil 8: Firo-----	242
Şekil 9: Süryani Kadim Kilisesi'nde bir ruhbanın cenaze töreni-----	247
Şekil 10: Süryani Kadim Kilisesi'nde ruhbanlık rütbeleri-----	257
Şekil 11: Diyarbakır Meryem Ana Kilisesi'nde 2021 yılında yapılan Noel ayinini icra eden şemmaslar-----	260
Şekil 12: Paskalya ayininde diyakozlar-----	261
Şekil 13: Mzamrono-----	263
Şekil 14: Koruyo-----	264
Şekil 15: Hufadyakna-----	265
Şekil 16: Mşâmşono Evângeloyo-----	267
Şekil 17: Arhedyakno-Rişmşamşone-----	269
Şekil 18: Kırklar Kilisesi Horepiskoposu Gabriyel Akyüz'e Turabdin Metropoliti Timoteus Samuel Aktaş tarafından verilen Priesthood Sertifikası-----	273
Şekil 19: Horepiskopos Gabriyel Akyüz ayın sırasında-----	274
Şekil 20: Adıyaman Metropoliti Melki Ürek'in metropolitliğe atama töreni-----	283
Şekil 21: Türkiye'de bulunan Süryani Kadim Metropolitleri-----	284
Şekil 22: Mardin ve Diyarbakır Metropoliti Filüksinos Saliba Özmen-----	285
Şekil 23: Turabidin Metropolitliği Timotheos Samuel Aktaş-----	286
Şekil 24: İstanbul, Ankara Metropolitliği ve Patrik Vekili Filüksinos Yusuf Çetin-----	287
Şekil 25: Adıyaman ve Çevre İller Metropoliti-Patrik Vekili Griğoriyus Melki Ürek-----	288
Şekil 26: Hindistan Mafiryani Baselios Marthoma Mathews III-----	297
Şekil 27: Patrik Mor Cyril II. Efrehem Kerim-----	316

Şekil 28: Patriklik Amblemi -----	317
Şekil 29: Adıyaman Metropolitliği'nde mزامronitolar ayin icra ederken -----	319
Şekil 30: Süryani Kadim Kilisesi rahibesi Hatune Doğan -----	320